

ДЕРАТИЗАЦИЯ В ПРАКТИКАТА I. ДЕРАТИЗАЦИЯ В НАСЕЛЕНО МЯСТО

СТАНЧО ПЕТРОВ

DERATIZATION IN PRACTICE I. DERATIZATION IN A SETTLEMENT

STANCHO PETROV

АГРАРЕН УНИВЕРСИТЕТ, КАТЕДРА „АГРОЕКОЛОГИЯ”

Abstract

Deratization is a complex of precautions for harmful rodent extermination. Control against synanthropes species in settlements is getting in different places: sewage, dung-hill, houses and utility buildings, means of transport and on the whole territory of the settlements.

Key words: deratization, settlements, environments, substanses.

Увод

Основната задача на дератизацията е да се унищожат най-бързо гризачите в даден обект или природно огнище и да не се допуска появата им отново.

Според целите и задачите си дератизацията бива системна и еднократна.

СИСТЕМНАТА дератизация се нарича още непрекъснатата и се прилага целогодишно по определен план. По същество се провежда интегрирана борба, която включва комплексното използване на всички методи – биологичен, механичен, химичен. Извършва се едновременно върху цял обект – населено място, животновъден комплекс, селскостопански двор. Залагането на примамките и броят на гризачите се контролира поне един път в месеца.

Основната цел на тази дератизация е да се постигне трайно освобождаване на цели райони или стопанства от гризачи.

ЕДНОКРАТНАТА дератизация се прилага, когато в дадена среда се установят гризачи. Тя е задължителна при епидемични и епизоотични показатели. В тези случаи се нарича огнищна. Когато се прилага в обекти, при които наличието на гризачи е абсолютно нежелателно се нарича профилактична и включва предпазни и изстребителни мерки.

Еднократната дератизация се организира във всички помещения на един стопански двор или населено място. Тази дератизация има за цел силно

намаляване броя на гризачите. Ако не се вземат мерки за поддържане на ниската численост, в скоро време обектите се заселват отново с гризачи.

Материал и методи

За да се проведе правилно борбата с гризачите, трябва много добре да се познава тяхната биология и начин на живот. В таблица 1 се посочват характерните биологични особености на синантропните гризачи. В таблица 2 се дават някои изисквания от стратегията за борба при провеждане на дератизация в бита.

Част от използваната литература е посочена в края на статията.

Дератизация на обекти

Таблица 1. Биологични особености на синантропните гризачи

В и д	Х а р а к т е р и с т и к а
1	2
Сив плъх <i>Rattus norvegicus</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Яде всичко, което има органичен произход; • Предпочита висококачествена храна, но може да консумира и отпадъци в канализацията; • Притежава силен страх от нова и непозната храна (неофобия). Повече от месец може да отбягва такава храна, поставена на необичайно за него място; Когато плъхът се престаши и опита от непознатата храна, той изяжда много малко количество от нея (10 % от хранителните си нужди). При заболяване в следващите 16 часа той свързва болките си с новата храна и повече не я докосва. Биологичният феномен "страх от примамки" се проявява главно при акутните отрови, като <i>цинков фосфид</i>; • Сивите плъхове обитават ниските части на сградите (мазета) и дупките в земята около сградите. Макар и рядко, понякога се катерят като черните плъхове по вертикални обекти; • Обитават канализационните системи и плуват много добре. На млад плъх е необходима дупка от 2,5 cm, за да се промъкне; • Плъховете живеят в колонии. Една двойка има годишно потомство от няколко хиляди плъха; • Територията на един мъжки плъх с една или няколко женски и с поколенията е с площ от 10 до 30 m²; • Сивият плъх, поради своята сила и агресивност е доминиращ вид сред синантропните гризачи. Там, където той се среща, другите видове са в малка численост.

1	2
<p>Черен плъх <i>Rattus rattus</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Като по-добър катерач от сивия плъх той обитава горните етажи и таваните. Прави гнезда и по дърветата около къщите; • Не обитава териториите, в които живее сивия плъх, който яде неговите малки; • Притежава по-слаба плодовитост от сивия плъх; • Предпочита за храна плодове и зърна. Ако не може да намери, се премества на ново място; • Поради хранителните си предпочитания се заселва главно в складове за храни (особено зърнени), пазари, тържища, домове; • В някои райони нанася повреди по овощните градини, когато консумира разнообразни плодове, включително и тези с ядки.
<p>Домашна мишка <i>Mus musculus</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Притежава голяма адаптивност. Обитава сградите, но се среща и в земеделските посеви; • На открито се размножава сезонно, а в сградите – целогодишно;
	<ul style="list-style-type: none"> • За разлика от плъховете, домашната мишка издържа дълго време без вода, като усвоява вода от храната. Поради това тя се среща по места, в които липсват други синантропни видове; • За разлика от подозрителните плъхове, домашната мишка е много любопитна и няма страх от новата храна. Всяка нощ тя се храни от 20 – 30 различни места, като винаги предпочита новата храна пред старата. Въпреки своите хранителни навици мишката консумира само малко количество от храната (съответно примамките) и развива същото чувство на страх, ако отровата е с бързо действие; • Препоръчва се недокоснатите примамки да се преместват на ново място, за да се възприемат като нова храна; • Колкото храната е по-калорична, толкова по-малко количество се консумира от домашната мишка.

Таблица 2. Основни етапи от стратегията за борба със синантропните гризачи.

Е т а п и	Х а р а к т е р и с т и к а
1	2
<p>1. Проучване на степента на заселеност</p>	<p>Признаците за наличието на гризачи са:</p> <ul style="list-style-type: none"> • следи от нагриване на храни и предмети; • наличие на екскременти и петна от урина; • наличие на пътеки; • установяването на гнезда или дупки; • внезапни заболявания на домашните животни и домашните любимци.
<p>2. Подобряване на хигиенното и санитарно-техническото състояние на сградния фонд</p>	<p>В населените места към основните фактори за борба спадат:</p> <ul style="list-style-type: none"> • създаване на плъхонепроницаемост на сградите; • поддържане на добра хигиена в сградата и своевременно отстраняване на отпадъците. <p>Опитът на западните страни показва, че подобряването на организацията за унищожаване на хранителните отпадъци значително намалява броя на плъховете без употреба на родентициди.</p>
<p>3. Залагане на примамки</p>	<ul style="list-style-type: none"> • примамките се поставят директно в дупките и по пътя на гризачите. Гризачите оставят примамките недокоснати, когато те са поставени в близост до техните постоянни източници на храна; • примамките се поставят в кутии, тръби и други закрити места, за да се опазят домашните животни и домашните любимци; <p>гато се налага използването на бързодействащи ентициди, първо се поставят неотровни примамки, а свикнат гризачите с новата храна. Едва след това алагат и примамките с отровно вещество;</p> <ul style="list-style-type: none"> • при залагане на антикоагуланти се прилага т.нар. „пулсиращата техника“. При нея примамките се залагат в същите точки, обикновено още два пъти през интервал от една седмица. Наблюденията показват, че две или три обработки са достатъчни за унищожаване на цялата колония.

1	2
	<p style="text-align: center;">Коментар</p> <ul style="list-style-type: none"> • При появата на следи от гризачи в един апартамент трябва да се извърши дератизация в цялата сграда; • Измрелите гризачи трябва да се събират и закопават на безопасно място или да се изгорят; • В бита се води борба главно с домашната мишка. Борбата с мишките е трудна, тъй като те се хранят от многобройни хранителни източници и са сравнително устойчиви към голяма част от родентицидните препарати; • Прилагането на отровни примамки в бита има редица особености. Сградите се обитават от много хора, включително деца и домашни животни, което налага предприемането на засилени мерки за сигурност при безопасното залагане на примамките; • Борбата в жилищните сгради се води от самите обитатели на сградите или се използват услугите на професионалисти по дератизация. Професионалистите се търсят при масово намножаване и при появата на плъхове в сградите и около тях; • При ограничена численост на гризачите се използват главно физични методи – капани, лепливи уловки, репеленти и устройства, действащи на базата на ултразвук, звукове с висока честота и електромагнитни вълни.

Дератизация на цяло населено място. Провежда се в няколко етапа:

1. *Етап на проучване.* Включва използването на капани, парафинови блокчета, провеждането на анкети, получаване на сигнали и заявки на гражданите.

2. *Етап на повсеместна дератизация.* Зареждат се отровни примамки във всички обекти с показания за наличие на гризачи. Особено внимание се обръща на старите и технически амортизирани постройки, бараки, мазета, тавани, складове за хранителни продукти и др. Подходящите препарати и препоръчаните разходни норми са посочени в таблиците за разрешени родентицидни препарати.

3. *Етап на поддържане.* Включва периодичното подменяне и допълване на примамките в дълговременните отровни точки.

Канална дератизация. Периодичната дератизация на каналната мрежа се извършва всяка година – пролет и есен. При необходимост може да се

провежда и повече пъти. Третира се с плъхомор, антикоагуланти II-ра генерация, формулирани в книжни пакетчета или брикети. За унищожаване на плъховете в каналната мрежа и други важни обекти подходящи са пелетите с восъчно или парафиново покритие (НОРАТ П, НОРАТ Х) и особено родентицидните блокчета. Те са твърда примамка с тегло около 100 g, приготвени от зърнена примамка, захар, отровен препарат), включени в парафиново покритие. Парафинът възпрепятства плесенясването и гранясването на примамките в условията на повишена влажност, а твърдият парафин ги прави по-привлекателни за нагриване от гризачите. Брикетите трябва да имат кукичка за закачване над дъното на каналните шахти. Гризачите намират и консумират блокчетата с голямо желание. Поставени на подходящи места, заселени с гризачи, само след няколко дни по брикетите се виждат следи от острите зъби на плъховете. Брикетите с ясносин цвят на база *флокумафен* (СТОМ), с тъмносин цвят на база *бродифакум* (КЛЕРАТ) и други са подходящи за унищожаване на трите вида синантропни гризачи, разпространени у нас.

ДЕРАТИЗАЦИЯ НА СМЕТИЩА. Извършва се периодично на всяко тримесечие. Необходимо е да се използват дератизационни сандъчета, тръби и други укрития, в които да се прикриват родентицидите, тъй като в сметищата се срещат много бозайници и птици. Препоръчва се да се използват антикоагуланти от II-ро поколение. Акутни родентициди се използват само при предепидемиологична и предепизоотична обстановка.

ДЕРАТИЗАЦИЯ В БИТА. Дори новите и модерни сгради не са защитени от нашествието на гризачите. Известни са случаи, когато домашни мишки са били регистрирани в най-високите етажи на жилищни блокове (с повече от 20 етаж). При дератизацията в бита най-голямо внимание трябва да се обръща на приземните етажи и сутерените, откъдето гризачите проникват в сградите. Вратите и прозорците трябва да са остъклени или снабдени с гъсти метални мрежи и да се затварят плътно. Целесъобразно е да се използват капани. За унищожаване на мишките, които най-често обитават жилищните сгради в близкото минало се препоръчваше препаратът РОДАНЕКС. Той представлява червено оцветени пшеничени зърна, примесени с токсичното вещество *кримидин* (*кастрикс*). Смъртта на домашната мишка настъпва за срок от 20 min до няколко часа, в зависимост от изяденото количество. Понякога е достатъчно само едно зърно, за да се достигне до летален ефект. Роданексът е опасен за децата и полезната фауна и е забранен да се използва в детски заведения.

За борба с плъховете се третира с препаратът РАКУМИН. Той е на база *куматетралил*, под формата на прах. Прилага се само от професионално обучени лица.

Прахът се посипва по обичайните пътища и дупките на гризачите в доза 30 g за всяка дупка. Препаратът полепва по козината на гризачите, които го поглъщат по време на "тоалет" при почистване на лапичките и космената покривка. Количеството на праха се следи и се поддържа чрез добавяне в продължение най-малко на 5 дни.

Когато се прилагат пресни отровни примамки те се приготвят при смесване на 1 част прах и 19 части примамка (царевични, пшенични, овесени зърна). След внимателно размесване готовата примамка се залага в специални за целта дървени или картонени кутии при разход – 150 g/точка. Отровните точки се проверяват ежедневно и при нужда се добавя допълнително количество.

За борба със синантропните гризачи в бита от антикоагулантите II-ра генерация се препоръчват препаратите на база *бродифакум* (КЛЕРАТ, НОРАТ), *бромадиолон* (КОНТРАК, ГЛОБОЛ и ЛАНИРАТ), *дифетиалон* (БАРАКИ) и отчасти *дифенакум* (РАТАК).

ДЕРАТИЗАЦИЯ В ОБЩЕСТВЕНИ СГРАДИ – детски градини, училища, лечебни заведения, хотели, ресторанти, хранителни обекти.

Стратегията и организацията на борбата са както при дератизацията в бита. Трябва да се избягва употребата на акутни родентициди.

ДЕРАТИЗАЦИЯ НА ТРАНСПОРТНИ СРЕДСТВА. Влакове, самолети, плавателни съдове, ж.п. гари, пристанища, хангари и други се обработват с препарати срещу гризачи през цялата година. Използват се всички методи, като в интегрираната борба често се прибегва и до фумигация. Профилактичните дератизации на плавателни съдове в пристанищата се извършва съгласно правилника за санитарна защита на границите.

Литература

Аврамова С. (отг. ред.). Дезинфекцията в нашия дом. Справочник. София, изд. "Д-р Петър Берон", 1993

Богданов В. Справочник по приложението на химичните средства и препарати за растителна защита. София, изд. „Земиздат“, 1965.

Курудимов П. Ръководство за унищожаване на вредните гризачи и насекоми. София, изд. „Земиздат“, 1967

Ташева М., Контев Х. Справочник за борба с вредните гризачи. София, изд. "Виденов и син" – ООД, 1997.

